

Пряхін Є. В., доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЛІДЧИМ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ПОШИРЮЄТЬСЯ ЧЕРЕЗ МЕРЕЖУ ІНТЕРНЕТ

Інтернет, днем народження якого вважають 29 жовтня 1969 р., вже давно став невід'ємною частиною нашого життя. Він допомагає спілкуватися, займатися бізнесом і благодійністю, робити покупки, сплачувати комунальні послуги, розважатися тощо. Можливості Інтернету дозволяють створити потужну базу для забезпечення освітніх процесів (дистанційне навчання, обмін літературою тощо). У Всесвітній павутині нині розміщена величезна кількість інформації, яка у той чи інший момент та спосіб може стати для людини корисною, цікавою. Однак, проблема полягає у тому, що ця інформація стає у нагоді не тільки для досягнення благородних, але й протизаконних цілей.

Останнім часом побільшало випадків учинення злочинів (кримінальних правопорушень) з використанням мережі Інтернет. У переважній своїй більшості це крадіжки, шахрайства, незаконний обіг наркотиків, посягання на територіальну цілісність і недоторканість України. У зв'язку з цим, у слідчого нерідко виникає потреба працювати з інформацією, що міститься на веб-сторінках, та вирішувати питання про можливість її використання в процесі встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Одним із перших нетрадиційні на той час джерела доказів почав вивчати О. Т. Боннер, який їх класифікував наступним чином: 1) аудіо- та відеозаписи; 2) електронні документи; 3) відомості, отримані з глобальних інформаційних систем; 4) електронна пошта; 5) свідчення спеціальних технічних засобів; 6) засоби «електронного судочинства» (відеоконференції, офіційні веб-сайти, електронне листування, автоматизовані судові інформаційні системи тощо) [1, с. 46–48]. Схожу класифікацію пропонує і цивіліст А. Ю. Каламайко: 1) звуко- та відеозаписи; 2) електронні документи; 3) інша інформація в

електронній формі (інформаційні повідомлення). А їх джерелами пропонується вважати файли, які створюються користувачем, та файли, які створюються самою системою [2, с. 10]. Автор, хоч і розглядає цю проблематику з позиції цивільного процесу, зазначає, що відповідно до ч. 2 ст. 61 ЦПК України не підлягають доказуванню обставини, які визнані судом загальновідомими. Відповідно до цього, А. Ю. Каламайко до загальновідомих обставин пропонує включати як факти, що відомі широкому колу осіб, так і факти, відомості про які можуть бути отримані судом з надійних та загальнодоступних джерел у судовому розгляді. Саме до останньої групи можна віднести веб-сайти [3, с. 119].

Слушну думку висловлює О.Ю. Гусєв про те, що на сьогоднішній день доцільно говорити не про види електронних доказів, а про найбільш поширені джерела цифрової інформації. Найбільше за обсягом доказової інформації міститься в мережі Інтернет, яка може бути використана в якості доказу. Ці докази характеризуються наступними особливостями: 1) мають динамічний характер; 2) носій цифрової інформації, що зберігає доказову цифрову інформацію, є доволі віддаленим від місця здійснення судочинства, тому інколи подати носій інформації до суду неможливо [4].

Д. М. Цехан акцентує увагу на тому, що інформація, яка створена за допомогою високих інформаційних технологій має унікальні особливості, які відрізняють її від усіх форм представлення інформації, що існували раніше та є звичними для слідчих, зокрема: вона існує у нематеріальному вигляді; вона зберігається на відповідному носіїві, оперативній пам'яті ЕОМ або каналі зв'язку; для її сприймання та дослідження необхідне використання програмно-технічних засобів; вона має здатність до дубляжу, тобто копіювання або переміщення на інший носій без втрати своїх характеристик; вона має особливий статус оригіналу і може існувати у такому статусі в декількох місцях.

Автор зауважує, що експертами Scientific Working Group запропоновано під терміном «цифрові докази» розуміти будь-яку інформацію доказового значення, які зафіксована чи передана у цифровій формі. І саме тому сьогодні можна говорити про існування у нашому кримінальному процесі «цифрових доказів», під якими слід розуміти фактичні дані, що представлені у цифровій (дискретній) формі та зафіксовані на будь-якому типі носія та після обробки ЕОМ стають доступними для сприйняття людиною. Варто погодитися з думкою Д. М. Цехана стосовно того, що для закріплення у якості

доказів інформації, яка отримана внаслідок проведення слідчих (розшукових) чи негласних слідчих (розшукових) дій, потрібне виконання принаймні трьох умов. По-перше, необхідно здійснити оформлення всіх необхідних документів, що підтверджують правові підстави, окреслюють коло суб'єктів та умови фіксації даних у відповідності до чинного законодавства України. По-друге, при фіксації необхідно уникати можливих фізичних дефектів відповідного носія та забезпечувати максимально високу якість фіксації з метою можливості подальшого експертного дослідження такої інформації. По-третє, у разі відсутності у слідчого необхідних спеціальних технічних знань та навичок роботи з апаратними засобами та програмним забезпеченням, повинні залучатись спеціалісти, здатні кваліфіковано поводитися з ними, і згодом підтвердити технічну можливість та факт отримання таких відомостей у судовому засіданні [5, с. 256–258].

КПК України також приділяє увагу питанню використання в процесі доказування «цифрових доказів». У ч. 2 ст. 84 КПК України вказується, що процесуальними джерелами доказів можуть бути показання, речові докази, документи та висновки експертів. У ст. 99 КПК України зазначається, що документ – це спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження. До документів, за умови наявності в них відомостей вищевказаних відомостей, можуть належати матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (в тому числі електронні) [6]. Як бачимо, законодавець певним чином врегулював питання використання «цифрових доказів» під час розслідування злочинів (кримінальних правопорушень). Однак, спірним залишилося питання розуміння такого доказу як речового доказу чи документа.

На даний час спостерігаються певні проблеми щодо роботи з контентом веб-сторінок та його використанням у процесі доказування в силу різних причин. Основними з них можна назвати недостатню підготовку слідчих у цьому аспекті та неузгодженість процесуального законодавства. На даний час варто говорити про те, що практикою вироблені механізми фіксації вмісту веб-сторінок, які носять фрагментарних (поодинокий) характер та потребують вдосконалення: 1) подання рапорту слідчим (працівником оперативного підрозділу) разом із роздрукованою веб-сторінки через браузер чи з використанням функції

Print Screen; 2) огляд веб-сторінки самостійно чи із залученням спеціаліста та складання протоколу огляду; 3) скерування запиту до відповідного провайдера щодо змісту веб-сторінки; 4) використання можливостей сучасних техніко-криміналістичних експертиз (комп'ютерної техніки і програмних продуктів, інформаційно-комп'ютерної, телекомунікаційних систем та засобів, комплексної).

Література:

1. Бонер О. Т. Науково-технічний прогрес і розвиток російського процесуального законодавства та судової практики / О. Т. Бонер // Право України. – 2011. – № 10. – С. 45–62.

2. Каламайко Ю. А. Електронні засоби доказування в цивільному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 / А. Ю. Каламайко; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2016. – 20 с.

3. Каламайко А. Ю. Мережа Інтернет як джерело доказової інформації в цивільному процесі / А. Ю. Каламайко // Юридична Україна. – 2015. – № 4-5. – С. 118–123.

4. Поняття та види електронних доказів у цивільному процесі / О. Ю. Гусев // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2016. – № 1 (13) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2016/n1/16hoyutp.pdf>.

5. Цехан Д. М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування / Д. М. Цехан // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. – № 5. – С. 256–260.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.